

ИЗВЪНАУДИТОРНИ УЧЕБНИ ФОРМИ ЗА ОБУЧЕНИЕ В ПРОГРАМИТЕ ПО ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ НА НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

доц. д-р Николай Арабаджийски
Нов български университет

Резюме: Разработката представя *добрите практики* на **извънаудиторните учебни форми**, използвани при обучението на студенти и докторанти обучаващи се в програми по публична администрация в Нов български университет (НБУ) на Република България. **Целта** на изследването е да се представи организацията и дейностите за провеждането на отделните видове **извънаудиторни учебни форми** в тези програми. Вследствие на извършени проучвания за периода 2005-2010г. и получените резултати от техния анализ, се правят конкретни предложения за подобряване на организацията и дейностите за провеждането им.

В разработката се прави опит да бъде защитена **тезата**, че в съдържателен аспект въведените и провеждащи се **извънаудиторни учебни форми** в достатъчна степен осигуряват постигането на *целите и задачите на обучението*, свързано с придобиването на необходимите **знания, умения** и **професионални способности** от обучаваните студенти и докторанти по публична администрация в НБУ.

Ключови думи: форми на обучение, публична администрация

FORMS OF EXTRACURRICULAR EDUCATION IN PUBLIC ADMINISTRATION PROGRAMMES AT THE NEW BULGARIAN UNIVERSITY

Assoc. Prof. Nikolai Arabadzhyski – PhD in Economics,
New Bulgarian University

Abstract: The study outlines the best practices in the forms of extracurricular education used in the course of teaching students and doctoral students enrolled in Public Administration programs at New Bulgarian University (NBU), Bulgaria. The aim of the study is to present the organization and activities of the different types of forms of extracurricular education in these programs. Based on the surveys carried out during the period 2005-2010

and the results of their analysis, a number of suggestions are made how to improve both the organization and activities. The study defends the view that as regards their content the forms of extracurricular education already introduced and taught adequately provide for the achievement of the academic aims and goals set, related to the acquisition of the necessary skills, knowledge and professional competencies by the students and doctoral students enrolled in the programs of Public Administration at NBU.

Key words: public administration, education, forms of extracurricular education

1. СТРУКТУРА НА ПРОГРАМИТЕ ПО ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ В НБУ

Обучението на студенти в програми по публична администрация в НБУ се осигурява основно от Центъра по публична администрация (ЦПА). Центърът притежава значим положителен опит в организацията на обучението на студенти в Бакалавърската програма "Администрация и управление" и в Магистърската програма "Публична администрация". Обучението на докторанти в Докторска програма "Публична администрация" е естествено продължение на образователния процес на обучаваните студенти по специалности от професионалното направление "Администрация и управление".

🇵🇵 Бакалавърска програма „Администрация и управление“

През 1994г. в НБУ започва обучение на студенти в първата в Република България Бакалавърска програма „Публична администрация“.

През учебната 1999/2000г. програмата е обновена, реструктурирана и преименувана. Целта на тези промени е да се създаде базово либерално образование. Създадени са нови програми - двугодишна междудепартаментна Базова програма "Администрация и управление"(I-IV семестър) и Бакалавърска програма (V-VIII семестър) "Публична администрация" с обща част (V-VI семестър) и три специализации (VII-VIII семестър): "Държавна и местна администрация", "Администрация на сигурността и отбраната" и "Администрация на изкуствата и културата".

През учебната 2004/2005г. НБУ реструктурира своите програми в съответствие със съвременните тенденции на организация на учебния процес, установен в Правилника за устройството и дейността

на НБУ¹, както и с изискванията на Европейската система за трансфер на кредити във висшите училища на страните-членки на Европейския съюз за осъществяване на мобилност на студентите в тях.² Създадени са нови проекти на междудепартаментна Бакалавърска програма "Администрация и управление"(редовно и подпомагано дистанционно обучение) с четири бакалавърски модула (V-VIII семестър): "Публична администрация", "Гражданска и корпоративна сигурност", "Мениджмънт на здравеопазването" и "Управление и развитие на организацията".

През учебната 2008/2009г. програмата се реструктурира, като обучението се осъществява само в два бакалавърски модула: „Публична администрация“ и „Управление и развитие на организацията“.³ Обучението се осъществява в редовна и в дистанционна форма. В I-ва и II-ра година обучението на приетите в програмата студенти се осъществява от Факултета за базово образование на НБУ. Той осигурява широкопрофилна общообразователна подготовка. Тя включва курсове за умения, въвеждащи курсове в избраната специалност и общообразователни курсове за знания в област, различна от избраната. Обучението в III-та и IV-та година на програмата се осъществява от Бакалавърския факултет на НБУ и е тематично структурирано в модули.

Целите на обучението в програмата са:

- получаване на цялостна представа за характера на професионалното направление "Администрация и управление" и специалността "Публична администрация";
- овладяване на широкопрофилни теоретични знания за системата на публичната администрация и практически умения за дейностите които осъществява;
- умения за адаптивност в съответствие с изменящите се условия при реализиране на специалистите в публичния сектор;
- придобиване на умения за самостоятелна професионална работа и за работа в екип;

---

¹ Правилникът е приет на Учредителното събрание на Настоятелството на НБУ, проведено на 14.03.1994г. в гр. София и е изменен и допълнен на заседания на Настоятелството на НБУ.

² Бел.авт. – НБУ пръв в Република България въвежда кредитната система(1 кредит = 10 часа). В последствие през 2004г. тази система се регламентира и въвежда от всички български висши училища. По-подробно за системата за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища на Република България виж. Закон за висшето образование – обн.ДВ.бр.112/1995г. – с посл. изм. и доп. – чл.44а и Наредба № 21 от 30.04.2004г. за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища – издадена от министъра на образованието и науката - обн.ДВ.89/2004г.

³ Бел.авт. – По-подробно за въвеждането и развитието на програмите по публична администрация на НБУ вж. Арабаджийски, Н. Развитие и перспективи на програмите по публична администрация във висшите училища на Република България. Годишник на Центъра по публична администрация на НБУ, 4. С., 2009г.

- предоставяне на условия за образователна мобилност и международна съвместимост на получаваните знания и придобитите способности.

Успешно завършилите образователния курс на Бакалавърската програма "Администрация и управление" придобиват образователно-квалификационна степен "бакалавър" по специалността "Публична администрация" и могат:

- да упражняват професии съобразно придобитото висше образование и професионална квалификация – административен мениджър;
- да продължат обучението си в следващата образователно-квалификационна степен „магистър“;
- да участват в различни форми на продължаващо обучение през целия живот.

През време на обучението си студентите придобиват образователни кредити. Общият брой кредити необходим за завършване е 250. За всяка учебна година се изискват 60 кредита, които се набират, както следва:

Първа година

- общо образование – 42 кредита (18 кредита от общообразователни курсове за знания и умения и 24 кредита за чужд език);
- курсове към програмата – 18 кредита.

Втора година

- общо образование – 24 кредита (само от чужд език);
- курсове към програмата – 36 кредита.

Трета година

- курсове към избран модул от програмата – 60 кредита (36 кредита от аудиторни курсове и 24 кредита от извънаудиторни курсове).

Четвърта година

- курсове към избран модул от програмата – 60 кредита (36 кредита от аудиторни курсове и 24 кредита от извънаудиторни курсове).

Бакалавърска теза – 10 кредита.

Бакалавърската програма "Администрация и управление" на НБУ е акредитирана в професионалното направление 3.7. „Администрация и управление“ от Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА) през 2008г. с оценка "много добра". Срокът на валидност на акредитацията е шест години с капацитет 460 студента.⁴

Резултатите от извършения сравнителен анализ за съотношението между аудиторни и извънаудиторни курсове в програмата показват, че то е 80% : 20%.

⁴ Вж. Протокол № 77/17.09.2008г. на НАОА

През учебната 2010/2011г. в НБУ се извършва нова програмна реформа, която цели засилване на практическото обучение. Предвижда се обучението на студентите в Бакалавърска програма „Администрация и управление“ да включва две специализации (VII-VIII семестър): „Държавна и местна администрация“ и „Европейска публична администрация“.

Общият брой кредити, необходим за завършване, се запазва на 250. За всяка учебна година се изискват 60 кредита, а за един семестър 30 кредита, които се набират както следва:

Първи семестър

- общо образование – 18 кредита (общообразователни курсове – 3 кредита за знания, 3 кредита за български език и 12 кредита за чужд език);
- образование по програмата – 12 кредита (6 кредита от два задължителни двусеместриални курса по основни научни направления (I-част) като във всеки от тях се предвижда 1/3 от часовете да са за практически занятия и 6 кредита от 2 задължителни уводни или тренингови курса в областта на програмата). Уводните курсове са с практическа насока и в III-ти и IV-ти курс могат да се повтарят в теоретичен вариант като двусеместриални курсове.

Втори семестър

- общо образование – 18 кредита (общообразователни курсове – 3 кредита за знания, 3 кредита за компютри и 12 кредита за чужд език);
- образование по програмата – 12 кредита (6 кредита от двата задължителни двусеместриални курса по основни научни направления (II-част), като във всеки от тях се предвижда 1/3 от часовете да са за практически занятия и 6 кредита от 2 задължителни уводни или тренингови курса в областта на програмата).

Трети семестър

- общо образование – 12 кредита (общообразователен курс по чужд език);
- образование по програмата – 18 кредита (6 кредита от два задължителни двусеместриални курса по основни научни направления (I-част) като във всеки от тях се предвижда 1/3 от часовете да са за практически занятия и 12 кредита от 4 задължителни уводни или тренингови курса в областта на програмата).

Четвърти семестър

- общо образование – 12 кредита (общообразователен курс по чужд език);
- образование по програмата – 18 кредита (6 кредита от два задължителни двусеместриални курса по основни научни направления (II-част) като във всеки от тях се предвижда 1/3 от часовете да са за практически занятия и 12 кредита от 4

задължителни уводни или тренингови курса в областта на програмата).

Пети, шести, седми и осми семестър

Всеки от тях включва:

- образование по програмата – 30 кредита (18 кредита от аудиторни курсове и 12 кредита от извънаудиторни курсове). Курсовете са едно и двусеместриални и се избират 6 от предложени 8. Извънаудиторните учебни форми са 4 от предложени 6 курса.

Специализацията е само в IV-ти курс – седми и осми семестър.

Бакалавърска теза – 10 кредита.

Студентите с успех мн.добър (4.50) и набрани кредити от I-ва и II-ра година, ако желаят, могат да изберат minor-програма (6 курса от друга бакалавърска програма от същото или друго направление). При този успех те могат да запишат и друга втора програма, което им дава възможност да завършат две различни специалности.

Резултатите от извършения сравнителен анализ за съотношението между аудиторни и извън аудиторни курсове в програмата показват, че то се запазва на 80% : 20%.

Магистърска програма „Публична администрация“

Магистърската програма „Публична администрация“ на НБУ е първата магистърска програма в Република България, която стартира през 1993г. в НБУ.⁵ Обучението в програмата осигурява задълбочена научно-теоретична и специализирана подготовка на студентите притежаващи образователно-квалификационна степен (ОКС) “бакалавър” по специалността “Публична администрация” или степен “бакалавър” или “магистър” по други специалности. Обучението способства за развитието на способностите за адаптация на обучаваните в условията на социални, икономически и технологични промени в публичната администрация. То е съобразено с квалификационните изисквания, заложи в аналогични магистърски програми на водещи западноевропейски и американски университети и насърчава обмена и мобилността на студентите.

Обучението се осъществява в редовна форма на обучение в Магистърски факултет на НБУ. Студентите, притежаващи бакалавърска или магистърска степен, различна от публична администрация, преминават през подготвителна програма, като курсовете се определят след интервю с директора на програмата.

Целите на обучението в програмата са:

- профилиране и задълбочаване на подготовката на студентите в съответствие с придобитата специалност на ОКС “бакалавър по публична администрация”;

---

⁵ Бел.авт. – Съдържанието на първата Магистърската програма „Публична администрация“ на НБУ е публикувано в Сп. “Администрация”, бр.7/1993 г.

- допълнителна широкопрофилна подготовка и интердисциплинарна подготовка за придобилите висше образование на ОКС степен "бакалавър" или "магистър" по друга специалност.

Успешно завършилите образователния курс на Магистърска програма „Публична администрация“ на НБУ придобиват ОКС "магистър" по специалността „Публична администрация“ могат:

- да упражняват професии съобразно придобитото висше образование и професионална квалификация – административен мениджър с експертни и ръководни функции;
- да продължат обучението си в образователната и научна степен "доктор";
- да участват в различни форми на продължаващо обучение през целия живот.

Общият брой кредити, необходим за завършване на програмата е 105. Обучението е структурирано в три семестъра за завършилите степен "бакалавър по публична администрация" и по учебна програма с продължителност, съобразена с предварителната подготовка на кандидатите, притежаващи степен "бакалавър" или "магистър" по други специалности. Кредитите се набират както следва:

Първи семестър

- от курсове – общо 30 кредита (15 кредита от аудиторни курсове и 15 кредита от извънаудиторни курсове) .

Втори семестър

- от курсове – общо 30 кредита (15 кредита от аудиторни курсове и 15 кредита от извънаудиторни курсове).

Трети семестър

- от курсове – общо 30 кредита (15 кредита от аудиторни курсове и 15 кредита от практически стаж).

Магистърска теза – 15 кредита.

Магистърската програма „Публична администрация“ на НБУ е акредитирана в професионално направление 3.7. „Администрация и управление“ от НАОА през 2008г. с оценка "много добра". Срокът на валидност на акредитацията е шест години с капацитет 80 студенти.⁶

Резултатите от извършения сравнителен анализ за съотношението между аудиторни и извънаудиторни курсове в програмата показват, че то е 50% : 50%.

---

⁶ Вж. Протокол № 77/17.09.2008г. на НАОА

✚ Докторска програма „Публична администрация“

Обучението на докторантите в Докторската програма „Публична администрация“ на НБУ по научна специалност с шифър 05.02.24. „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ (Публична администрация) **ще** се реализира чрез участието им в докторски курсове на НБУ, научни конференции, симпозиуми, специализирани международни семинари и специализации, кръгли маси и др., организирани от ЦПА на НБУ, факултетите и други университетски институции, посветени на проблемите, свързани с учебния процес, научноизследователската и практическата дейност в областта на администрацията и управлението.

Научната специалност на Докторската програма „Публична администрация“ на НБУ, по която ще се провежда обучението, е от научното направление, съответстващо на акредитираното с “много добра” оценка професионално направление “Администрация и управление”, по което се обучават студенти в Бакалавърската програма „Администрация и управление“ и в Магистърската програма „Публична администрация“ на НБУ. Тя е в съответствие с изискванията на Наредбата за държавните изисквания за приемане и обучение на докторанти.⁷

В съответствие с *Наредбата за прием и обучение на докторанти в НБУ*⁸ срокът на докторантурата е шест семестъра. Изискваният брой кредити за този период е 180 кредита. Разпределението на кредитите по съответните дейности е следното:

- научноизследователска (творческа) дейност – 90 кредита;
- докторски минимума – 30 кредита (чужд език - 5 кредита, компютърни умения-5 кредита, специалност-20 кредита). Обучението на докторантите за полагане на докторските минимума се осъществява по курсове от Докторската програма „Публична администрация“ на НБУ;
- посещение и участие в работата на курсове (семинари, тюториали) от докторско ниво – 10 кредита;
- преподавателска и/или експертна дейност – 20 кредита;
- защита на докторска дисертация – 30 кредита.

Кредитирането е на базата на стандарт, утвърден от Факултетния съвет на Магистърски факултет на НБУ, който отговаря за обучението на докторантите. Обучението им се осъществява по индивидуален план за работа. Той се изготвя от докторанта и научния му ръководител и се обсъжда и утвърждава от Факултетния съвет на Магистърски факултет. Индивидуалният план за работа определя насочеността на докторантурата и се състои от общ работен план за целия период на обучение и работен план по години.

⁷ Обн. ДВ. бр. 90/2000г. с посл. изм. и доп.

⁸ Наредбата е приета от Академичния съвет на НБУ на 15.07.2008г.

Докторската програма „Публична администрация“ на НБУ е акредитирана от НАОА през 2009г. с оценка „много добра“. Срокът на валидност на акредитацията е шест години.⁹

Резултатите от извършения сравнителен анализ за съотношението между аудиторни и извън аудиторни курсове в програмата показват, че то е 30% : 70%.

2. ОРГАНИЗАЦИЯ И ДЕЙНОСТИ ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ОТДЕЛНИТЕ ВИДОВЕ ИЗВЪНАУДИТОРНИ УЧЕБНИ ФОРМИ ЗА ОБУЧЕНИЕ В ПРОГРАМИТЕ ПО ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ В НБУ

През м. май 2008г. в НБУ се проведе общоуниверситетска конференция на тема „Практическо обучение в НБУ“. Вследствие на проведената дискусия и направените предложения за решения бе допълнена *Наредбата за процеса на обучение в НБУ*, която се прилага за обучението на студенти в бакалавърските и магистърските програми. В нея се регламентира, че извънаудиторните учебни форми при редовно обучение са стаж, практика, проект, семинар в извънучебно време и самостоятелна работа. Извънаудиторната учебна форма при дистанционното обучение е проектът.¹⁰

❖ Стаж

Стажът е учебна форма, която се провежда във външна административна институция. Той е задължителен за студентите, обучаващи се в Бакалавърската програма „Администрация и управление“ и в Магистърската програма „Публична администрация“. В Докторската програма „Публична администрация“ на НБУ провеждането на стаж не е предвидено.

Стажът се организира от директора на програмата и се ръководи от него. Проучване на отделните Бакалавърски програми „Администрация и управление“ на НБУ за периода 2005-2010г. показва, че:

- във всички програми за учебните пет години съществуват заложи курсове за провеждане на практически стаж по специалността от студентите в програмата;
- през годините са извършени промени в продължителността на стажа - от 150 часа на 120 часа;
- промени са настъпили и в периода за провеждане на стажа - първоначално се е провеждал през III-та и IV-та година на обучение в две части, а впоследствие се провежда само в III-та година (шести семестър) в една част.

⁹ Вж. Протокол № 121/15.12.2009г. на НАОА

¹⁰ Вж. Наредба за процеса на обучение в НБУ - приета от Академичен съвет на НБУ на 28.10.2008 г., изм. на 16.06.2009 г. – чл.6. Тя се прилага за обучението в Бакалавърските и в Магистърските програми на НБУ.

Тези промени са продиктувани от настъпилите актуализации в програмните схеми на НБУ за съответните учебни години. Установената продължителност и време за провеждане на стажа предполага придобиването на необходимите практически умения и професионални способности от студентите в съответствие със целите и задачите на обучението им.¹¹

В Магистърската програма „Публична администрация“ от всеки студент се изискват 120 отработени часа стаж в административна структура на публична организация, за който се получават 12 кредита. Стажът се провежда през последния трети семестър.

Отговорността за провеждането на стажовете в бакалавърската и в магистърската програми е на директора на програмата. В тази връзка директорът извършва следните дейности:

- обявява договорените с ръководителите на публични организации стажантски места¹² пред студентите от програмата – тази дейност се извършва чрез поставяне на обяви, лична среща със студентите и информирането им чрез Интернет;
- дава указания за написването и подаването на мотивационно писмо от студентите, които желаят да кандидатстват за стажантско място до директора на програмата;
- предлага на ръководителя на ЦПА да определи комисия за разглеждане на мотивационните писма и да вземане решение за класираните студенти;
- информира класираните се студенти за стажантските места;
- изпраща писмена информация до ръководителите на публичните организации за студентите, които ще бъдат на стаж в тях;
- инструктира студентите за мястото, продължителността и задачите им по време на провеждането на стажа.

Контролът на стажа се осъществява от директора на програмата. В тази връзка той извършва следните дейности:

- изисква от студента да представи служебна бележка, издадена от ръководителя на публичната организация, с която се удостоверява провеждането на стажа;
- изисква писмен отчет на студента за поставяните му задачи, които е изпълнявал през време на стажа, в който

---

¹¹ Бел.авт. – По-подробно вж. Арабаджийски, Н. Провеждане на практически стаж на студентите от Бакалавърска програма „Администрация и управление“ – модул „Публична администрация“ на НБУ. Годишник на Центъра по публична администрация на НБУ, 4. С., 2009г.

¹² Бел.авт. – Стажантските места, както и периода на провеждане на стажа, се договарят на базата на подписани споразумения за сътрудничество между ЦПА на НБУ и администрацията на Народното събрание, министерства, държавни и изпълнителни агенции, държавни комисии, областни и общински администрации.

да е отразено и мнението му за работата на съответната администрация;¹³

- извършва проверка (по избор) в публични организации, в които са били на стаж студенти от програмата.

Студентите в Магистърската програма „Публична администрация“, които са щатни служители в структури на публичната администрация представят на директора на програмата служебна бележка, удостоверяваща техния статут и писмен доклад, в който описват дейностите на структурното звено, в което работят, както и техните права и задължения.

Зачитането на стажа се осъществява от директора на програмата, който определя с оценка „да“/„не“ даването на кредитите.

❖ **Практика**

Практиката е извънаудиторна учебна форма, която се провежда като теренно изследване, посещение на място, експеримент и др. Ръководи се от преподавател, носи до 6 кредита в зависимост от хорариума и натовареността на студентите. Начинът на оценяване е по преценка на Съвета на департамент или център на НБУ, осигуряващ обучението на студентите в програмата (по шестобална система или с „да“/„не“).

Проучването на съдържанието на Бакалавърската програма „Администрация и управление“, Магистърската програма „Публична администрация“ и Докторската програма „Публична администрация“ на НБУ показва, че в тях не се предвижда провеждането на тази извънаудиторна учебна форма. Целесъобразно е тя да се предвиди при обучението на докторанти, които на място ще могат да провеждат своите изследвания и експерименти в структури на публичните организации.

❖ **Проект**

Проектът е извънаудиторна учебна форма, провеждана като самостоятелна или екипна разработка на студенти под наблюдението на преподавател. Той може да има изследователски или приложен характер. Носи до 6 кредита в зависимост от хорариума и натовареността на студентите. Темите за проекти се утвърждават на Съвета на департамент или център на НБУ, осигуряващ обучението на студентите в програмата и се отчитат пред преподавателя. Начинът на оценяване е по преценка на Съвета (по шестобална система или с

---

¹³ Бел.авт. – Резултатите от проучване съдържанието на писмени отчети на студенти от бакалавърската и магистърската програма провели стаж през периода 2005-2010г. показват, че те са съставени в свободна от тях писмена форма на изложение. Целесъобразно е ЦПА да утвърди Стандарт за отчет на стаж с който да се унифицира съдържанието на отчета.

„да“/„не“). Студентските материали по проекта се помещават в системата за електронно обучение MOODLE - NBU.

Проучването на съдържанието на програмите по публична администрация на НБУ показва, че в тях не се предвижда провеждане на тази извънаудиторна учебна форма. Целесъобразно е тя да се предвиди при обучението на студентите и докторантите, с което ще им даде възможност да публикуват резултати от свои авторски или екипни изследвания.

❖ Семинар

Семинарът в извънучебно време е обсъждане на предварително подготвени материали от студентите под ръководството на преподавател. Работата на студентите се оценява по преценка на Съвета на департамент или център на НБУ, осигуряващ обучението на студентите в програмата (по шестобална система или с „да“/„не“). Носи 3 кредита.

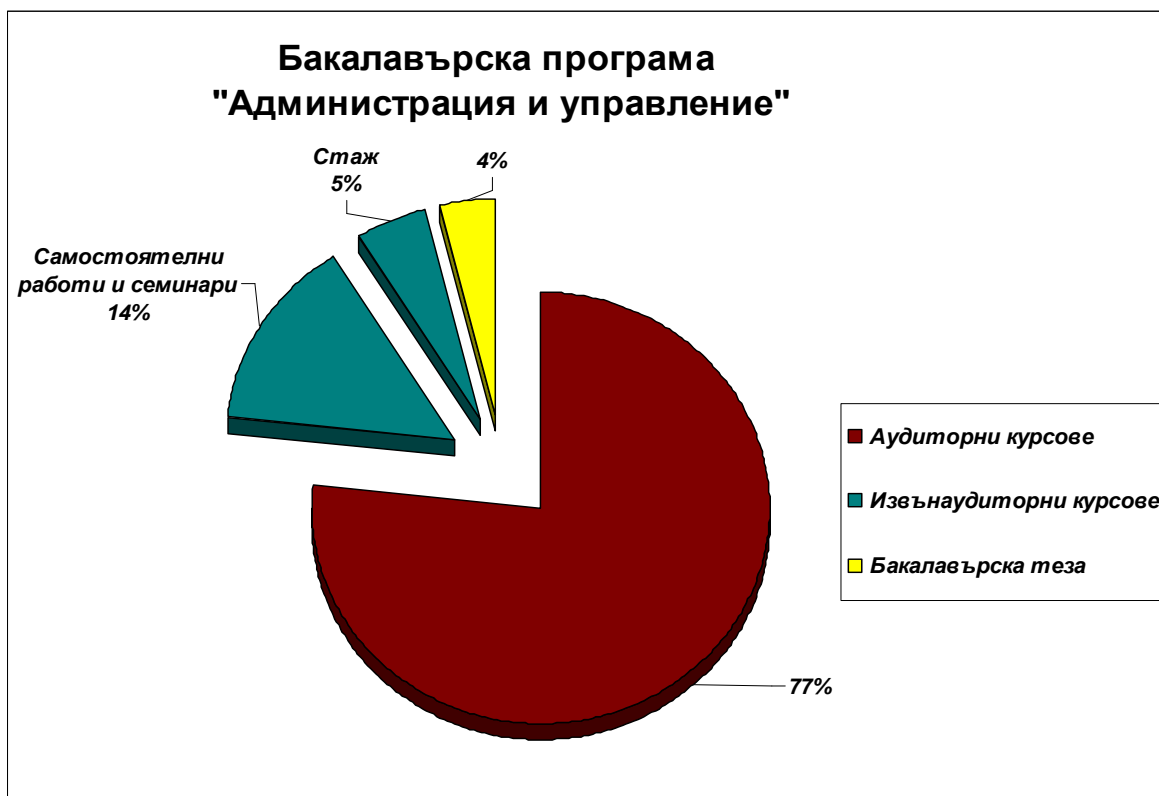
Проучването на съдържанието на програмите по публична администрация на НБУ показва, че тази извънаудиторна учебна форма се предвижда и в трите програми. Тази форма дава възможност за публична изява на студентите и докторантите чрез презентиране на техни авторски разработки. Целесъобразно е използването на този вид извънаудиторна учебна форма да се увеличава.

❖ Самостоятелна работа

Самостоятелната работа е извънаудиторна учебна форма, която включва: *написване на есе, реферат, коментар на текст, казус, практическа разработка*. Носи до 3 кредита в зависимост от хорариума и натовареността на студентите. Начинът на оценяване е по преценка на Съвета на департамент или център на НБУ осигуряващ обучението на студентите в програмата (по шестобална система или с „да“/„не“).

Проучването на съдържанието на програмите показва, че тази извънаудиторна учебна форма се предвижда в значителен обем в Бакалавърската програма „Администрация и управление“ и в Магистърската програми „Публична администрация“ на НБУ. В Докторската програма „Публична администрация“ на НБУ провеждането на самостоятелна работа не е предвидено.

Процентното съотношение между аудиторните и отделните видове извънаудиторни курсове в Бакалавърската програма „Администрация и управление“ за учебната 2009/2010г. е посочено на фиг. 1.

Фиг.1

В програмата се предлагат общо 27 извънаудиторни курса. От тях 21 са самостоятелни работи и 4 семинара. Студентите избират от предлаганите курсове като трябва да наберат общо 36 кредита. Процентното съотношение показва, че в програмата приоритетно се предлага като извънаудиторна учебна форма **самостоятелната работа**.

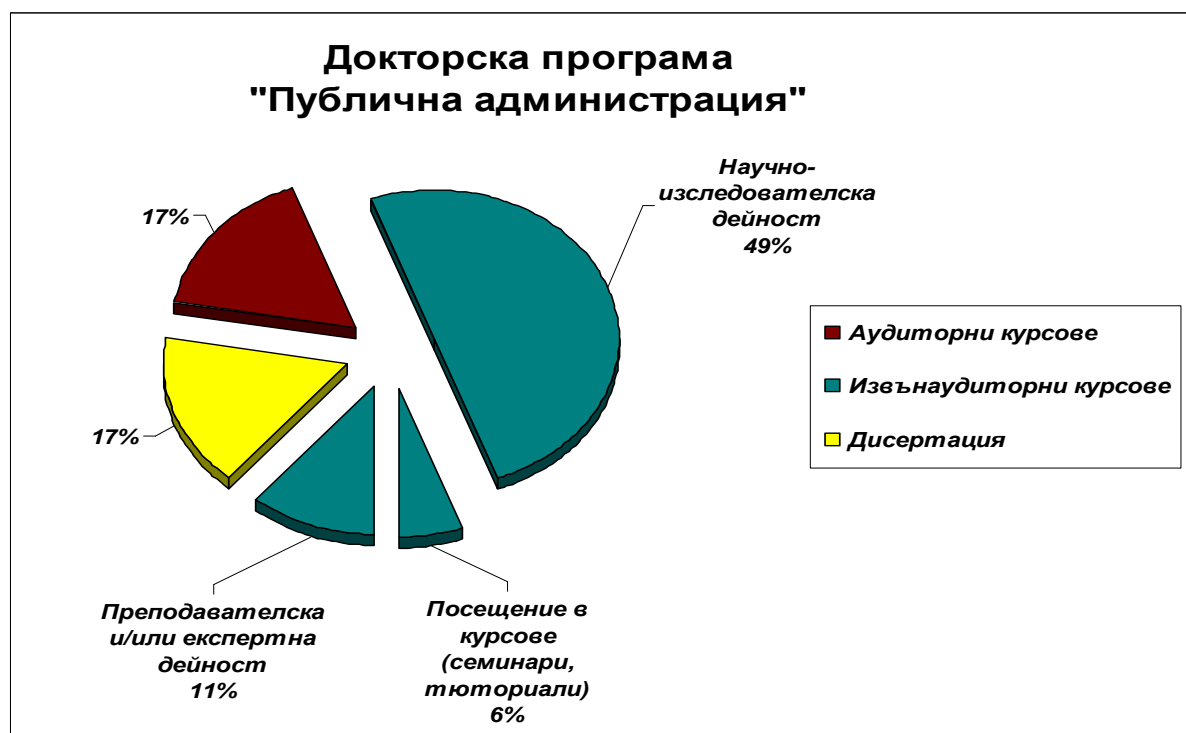
Процентното съотношение между аудиторните и отделните видове извънаудиторни курсове в Магистърската програма „Публична администрация“ за учебната 2009/2010г. е посочено на фиг. 2.

Фиг. 2

В програмата се предлагат общо 19 извънаудиторни курса. От тях 17 са самостоятелни работи и 2 семинара. Студентите избират от предлаганите курсове като трябва да наберат общо 33 кредита. Процентното съотношение показва, че и в тази програма приоритетно се предлага като извънаудиторна учебна форма **самостоятелната работа**.

Процентното съотношение между аудиторните и отделните видове извънаудиторни курсове в Докторската програма „Публична администрация“ за учебната 2009/2010г. е посочено на фиг. 3.

Фиг.3

Процентното съотношение показва, че в тази програма преобладаващо се предвижда провеждането на извънаудиторната учебна форма **научноизследователска дейност**. Много малка част е предвидено за другите две форми - **посещение в курсове(семинари, тьюториали)** и за **преподавателска и/или експертна дейност**.

Вследствие на изложеното могат да бъдат направени следните обобщени изводи и препоръки:

- още при създаването на програмите по публична администрация на НБУ се предвижда обучение чрез извънаудиторни учебни форми;
- процентното съотношение между аудиторните и извънаудиторните курсове в програмите показва, че като количество извънаудиторните курсове се увеличават значително в Магистърската програма „Публична администрация“ и в Докторската програма „Публична администрация“;
- в Бакалавърската програма „Администрация и управление“ и в Магистърската програма „Публична администрация“ се провеждат само следните видове извънаудиторни учебни форми - **стаж, семинар в извънучебно време и самостоятелна работа**. Препоръчително е да се предвидят и провеждат и формите – **практика и проект**;

- в Докторската програма „Публична администрация“ са регламентирани и се предвиждат извънаудиторни учебни форми различни от формите на другите две програми. Препоръчително е в докторската програма да се предвидят и провеждат и формите – **стаж, практика и проект.**

Резултатите от извършените анализи, проучвания и направените изводи подкрепят тезата, че в съдържателен аспект въведените чрез нормативни актове и провеждащи се извънаудиторни учебни форми в програмите по публична администрация на НБУ осигуряват постигането на целите и задачите на обучението.

Библиография

Арабаджийски, Н. Развитие и перспективи на програмите по публична администрация във висшите училища на Република България. Годишник на Центъра по публична администрация на НБУ, 4. С., 2009г.

Арабаджийски, Н. Провеждане на практически стаж на студентите от Бакалавърска програма „Администрация и управление“ – модул „Публична администрация“ на НБУ. Годишник на Центъра по публична администрация на НБУ, 4. С., 2009 г.

Сп. „Администрация“, бр.7/1993 г.

Закон за висшето образование – обн.ДВ.бр.112/1995 г. – с посл. изм. и доп.

Наредбата за държавните изисквания за приемане и обучение на докторанти – обн. ДВ.бр.90/2000 г. с посл. изм. и доп.

Наредба за прием и обучение на докторанти в НБУ – приета от Академичния съвет на НБУ на 15.07.2008 г.

Наредба № 21 от 30.04.2004 г. за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища – издадена от министъра на образованието и науката - обн.ДВ.89/2004г.

Правилник за устройството и дейността на НБУ - приет на Учредителното събрание на Настоятелството на НБУ, проведено на 14.03.1994 г. в гр. София и е изменен и допълнен на заседания на Настоятелството

Наредба за процеса на обучение в НБУ - приета от Академичен съвет на НБУ на 28.10.2008 г., изм. на 16.06.2009 г.